

ELS MAQUIS, ELS GRANS DESCONEGUTS DE LA NOSTRA HISTÒRIA

Marc March Mayo

Simplificant-ho molt, la història és un recull d'esdeveniments, fets i vivències que li han passat a una persona, a un conjunt de persones, a un poble o a un país. Pel que fa a una sola persona o conjunt de persones, les seues petites històries sovint desapareixen amb les seues vides; i pel que fa a un poble o país, la seua història ha estat escrita fins fa ben poc per unes elits, generalment properes al règim o govern establert, que han plasmat, per tant, una concepció parcial i totalment interessada dels esdeveniments.

Un exemple d'estes consideracions el trobem en les històries dels maquis. La informació que durant anys se'ns ha donat sobre el fenomen maquis ha estat tractada generalment de forma subjectiva, per un interès de criminalitzar uns personatges no afins al règim imperant. La imatge més difosa ha sigut la de persones sanguinàries, que es dedicaven a robar.

Intentaré fer una explicació clara, concisa i objectiva del que va passar en realitat, així com de les vivències de molta gent de les nostres terres i del nostre poble.

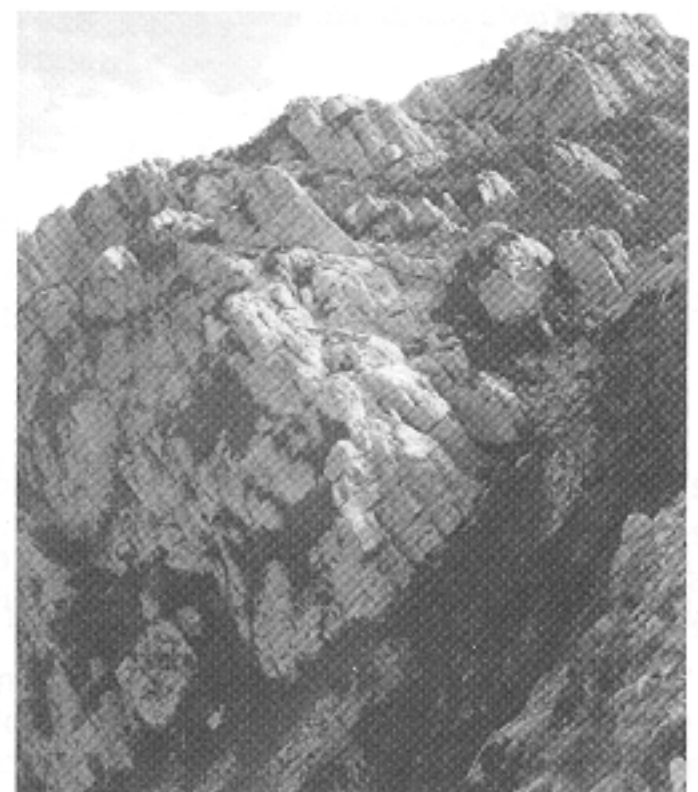
El fenomen maquis va sorgir després de la darrera guerra civil, un cop perdudes les llibertats. Molts dels republicans, bé per por a la repressió, bé perquè van ser expulsats per l'exèrcit franquista, es van exiliar cap a França, i des d'allí van seguir lluitant per la llibertat, juntament amb els exèrcits aliats, durant la II Guerra Mundial. Com que eren soldats ja "guerrejats" i amb experiència, la seua tasca va ser la de crear grups guerrillers que lluitarien rere les línies nazis, generalment a França. Un cop acabada la II Guerra Mundial, amb la victòria per part de les tropes aliades enfront del feixisme de Mussolini i Hitler, molts d'aquells exilats esperaven que a continuació s'alliberaria l'estat espanyol del règim franquista. Amb est pensament, i amb el suport sobretot del Partit Comunista Espanyol (PCE), es van crear al final de la guerra a Europa una sèrie de batallons guerrillers per a infiltrar-se a l'estat espanyol i seguir lluitant amb tàctica de guerrilles, tot esperant que, per una banda, els exèrcits aliats els donarien recolzament i, per altra, que el poble espanyol s'aixecaria contra Franco. Dins d'est context mundial va nàixer el moviment de resposta anomenat maquis.

El seu *modus operandi* va consistir a fer accions guerrilleres de sabotatge de vies de comunicació, de l'enllumenat o d'altres punts d'interès estratègic, i també accions armades contra la Guàrdia Civil, generalment, o contra persones afins al règim feixista.

Els maquis a les nostres terres

Dins de les Terres de l'Ebre, la cronologia és molt semblant a la de la resta de Catalunya: els inicis reals van ser a partir de 1945 i la finalització del moviment guerriller va ser al voltant de 1952.

L'espai geogràfic per on es movien les partides guerrilleres era aproximadament el que avui constituïx el bisbat de Tortosa. No es poden delimitar fàcilment les zones, ja que ells no estaven enquadrats en províncies, sinó que es movien per zones geogràfiques afins i segures, que eren generalment tots els Ports, amb les consegüents ramificacions de cara a la zona sud del Maestrat, el sud de Terol i a les muntanyes del Priorat, és a dir, una zona muntanyosa ampla, molt abrupta i

Muntanyes dels Ports de Tortosa-Beseit. En esta zona el moviment guerriller tenia bones bases.

de difícil accés. Rarament baixaven a les planes, ja que quedaven desprotegits en possibles enfrontaments amb la Guàrdia Civil.

Els maquis s'organitzaven en grups que s'anomenaven partides, formades generalment per 7 o 8 persones, les quals estaven agrupades en batallons, que eren l'organització bàsica de la AGL o Agrupación Guerrillera de Levante, de caràcter marcadament comunista, i on estaven enquadrades la major part de les partides de les nostres terres. Cada partida tenia un cap que rebia ordres directament del cap de batalló.

En un primer moment, una part dels maquis eren guerrillers que havien vingut des de França a seguir lluitant, però, poc a poc, van anar recollint adeptes entre la població, unes vegades voluntàriament, per simpaties a la causa republicana, i altres obligatòriament, davant l'amenaça de ser detinguts per la Guàrdia Civil per col·laborador amb els maquis, cosa que suposava la possibilitat de 15 anys de presó o, encara més trist, la mort (generalment per la llei de fuga).

La vida dels maquis

La vida d'estes persones era molt dura; no vivien sinó que sobreviuen. Segons les fonts a què hem tingut

▲ *Cova del Adells. Cova utilitzada pels maquis per a viure i protegir-se de les inclemències del temps. Esta cova també va ser utilitzada pels pastors per a guardar els ramats.*

accés, generalment vivien en zones aïllades, en mig de les muntanyes i en coves o petites cases que es construïen ells mateixos. També utilitzaven masades com a residències temporals i de pas. D'aquí la guerra oculta que va haver entre els maquis per una banda, la Guàrdia Civil per l'altra, i els masovers que es trobaven al mig dels dos focs i que en més d'una ocasió rebien de les dos bandes.

En uns primers moments, quan el suport extern del Partit Comunista des de França era total, rebien diners per a poder comprar els seus queviures, roba, calçat, i qualsevol altra cosa que poguessen necessitar. Com que no podien anar a comprar ells mateixos al poble, ja que freqüentment hi havia destacaments de la Guàrdia Civil, sovint pagaven als pagesos perquè anessen a comprar per ells (i molt bé que pagaven, segons ens ha confirmat algun testimoni pagès).

Tal com va avançar el temps i els esdeveniments, amb la retirada del suport per part del PC a França, les coses van anar de mal en pitjor, i la vida es va a anar fent cada cop més dura, fins que molts maquis marxaren a França decebuts pels esdeveniments i en busca d'una vida millor.

La cara desconeguda de la guerra

Després d'analitzar est període de temps i els seus esdeveniments des d'una perspectiva objectiva, es podrien extreure una sèrie de conclusions, algunes de les quals explicitem tot seguit.

Va ser una època en què la lluita armada va estar molt delimitada -almenys pel que fa al nostre àmbit geogràfic d'estudi- dins una zona molt concreta, com era tota la cadena muntanyosa dels Ports i també alguna zona del Montsià.

El fenomen maquis és una peça clau a l'hora de comprendre el procés de despoblament i repoblament de molts dels pobles de les nostres terres -entre els quals hi ha el nostre- en el període comprès entre 1945 i 1952.

Còpia d'un document original de la Guàrdia Civil on s'explica la mort de sis persones vinculades a la guerrilla al municipi d'Arnes (Terra Alta).

GUARDIA CIVIL

133ª COMANDANCIA

TERUEL

10 SEP. 1947

632

9/9/47

Excmo. Señor:

Núm 80

Cuenta del intento de fuga de seis detenidos que resultaron muertos.-

Tengo el honor de participar a la respetable autoridad de V. E., que con objeto de llevar a cabo unas gestiones relacionadas con las actividades de los bandoleros en los límites de esta provincia con la de Tarragona el Comandante Jefe del Sector de Alcañiz, dispuso que por fuerza de aquella residencia fuesen conducidos al citado lugar los detenidos ANTONIO MARTI MEMBRADO, RAFAEL SERRAT CUARTILLA, VALENTIN SARRAU MILLAN, JOAQUIN ANGEL ANDREU, JOSE PERIS ANDREU y RAFAEL MEMBRADO PERIS, que fueron detenidos por la fuerza de esta Comandancia por hallarse en convivencia con los bandoleros y ser enlaces y puntos de apoyo de los mismos.-

Al llegar a las inmediaciones del pueblo de Arnes de la provincia de Tarragona, sobre las 5'30 horas del día 7 del actual al descender del vehículo donde viajaban para llevar a cabo las indicadas gestiones, se dieron a la fuga por lo que la fuerza conductora se vió precisada a hacer fuego contra los fugitivos resultando muertos los seis individuos citados anteriormente.-

Por el Juzgado de Paz de Arnes desde los primeros momentos se instruyeron las diligencias

10-9-47
E. Arnes

Bonifacio
133

A banda de les accions bèl·liques entre els dos grups enfrontats (maquis i Guàrdia Civil), amb les conseqüents baixes per enfrontaments armats, la gent dels pobles de les zones rurals, i més concretament moltes persones que vivien en masades, van patir est enfrontament i van rebre dels dos bàndols, fins al punt que a causa d'esta guerra encoberta moltes d'aquelles famílies van haver de malvendre les seues terres, i emigrar a zones més tranquil·les i menys conflictives.

Finalment, el fracàs del fenomen maquis es pot atribuir a una encertada i indiscriminada repressió per part de les forces franquistes, però també a la manca de suport obert que van patir els republicans per part dels governs aliats que van guanyar la II Guerra Mundial i al cansament del poble català i espanyol després d'haver patit una guerra civil cruenta que no convida a tornar a embarrancar-se en un altre conflicte bèl·lic.

▲ *Equip d'investigació de la Universitat Rovira i Virgili, que des de fa quatre anys està investigant el fenomen maquis a les Terres de l'Ebre, en l'acte d'inauguració a Benifallet de la làpida en memòria del guerriller Efemio Bolós Silvestre, mort el 1949.*